

Klimatické zmeny a ich vplyv na možnosti poistenia

Anna Majtánová, Hana Dlábková¹

Abstrakt

Cieľom príspevku je definovať možnosti poistenia klimatických zmien. V prvej časti príspevku sú charakterizované pravdepodobné dopady klimatických zmien na poisťovateľov. Medzi aspekty na ktoré vplyvajú klimatické zmeny najviac môžeme zaradiť napríklad náklady na riziko, ocenenie rizika, cenovú dostupnosť poistenia, modely založené na minulých údajoch, náklady poistenia, zákony jednotlivých štátov, znižovanie kapitálových rezerv, vznik katastrofických udalostí na geograficky rozsiahlejších územiach a poistné produkty. Príspevok zároveň poukazuje na dopady klimatických rizík na jednotlivé poistné odvetvia, ako napríklad zdravotné poistenie, životné poistenie, dôchodkové poistenie, poistenie zodpovednosti za škodu a cestovné poistenie

Kľúčové slová

Klimatické zmeny, poisťovníctvo, majetkové poistenie, životné a dôchodkové poistenie, poistenie zodpovednosti za škodu, cestovné poistenie.

1 Klimatické zmeny a ich vplyv na poisťovateľov

Existujú vedecké dôkazy, že klimatické zmeny prispievajú k častejším a vážnejším extrémnym atmosferickým javom. Prírodné katastrofy ako napríklad hurikány v Spojených štátoch amerických, záplavy vo Veľkej Británii a prírodné požiare v Grécku sa zhoršili meniacou sa klímou a viedli k rekordným požiadavkám na poisťovníctvo.

Poisťovatelia sú vystavení rôznym rizikám súvisiacim s prírodnými katastrofami. Spúšťajúcimi klimatickými parametrami a rizikami sú teplota, zrážky, vietor, krupobitie a blesk. Následne sa medzi riziká zaraďujú horúčavy, suchá, mráz, krupobitie, oceánske búrky, záplavy, pokles a zosuv pôdy, závažné víchrice, lesné požiare, ale tiež rôzne automobilové nehody v dôsledku zhoršených poveternostných podmienok atď. Každá oblasť poisťovníctva je teda v istej miere náchylná na dopady klimatických zmien. Platí to napríklad aj pre tie poistenia, ktoré sú zamerané na krytie škôd majetku, poľnohospodárskej úrody a dobytku, či zodpovednosti spojenej so znečistením ovzdušia, prerušením prevádzky podniku, narušením siete dodávateľov, zlyhania zariadenia v dôsledku extrémnych výkyvov tepla, straty údajov v dôsledku výpadku prúdu a rôznych škál životných a zdravotných dôsledkov.

Práve na tieto veľmi aktuálne problémy reaguje predložený príspevok, ktorý je výstupom výskumného projektu VEGA č. 1/4629/07 „Vývojové trendy v poistnom krytí životných a neživotných rizík“, riešeného na Katedre poisťovníctva NHF Ekonomickej univerzity v Bratislave.

¹ Prof. Ing. Anna MAJTÁNOVÁ, PhD., Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Katedra poisťovníctva, Dolnozemska cesta 1, 852 19 Bratislava, e - mail: anna.majtanova@euba.sk

Ing. Hana DLÁBIKOVÁ, Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Katedra poisťovníctva, Dolnozemska cesta 1, 852 19 Bratislava, e - mail: hana.dlabikova@euba.sk

V současnosti prevláda medzi poisťovateľmi názor, že dopady klimatických zmien na budúce poisťné škody budú pravdepodobne veľmi rozsiahle. Poisťovatelia stále viac pripúšťajú, že je potrebné bojovať s klimatickými zmenami, že tieto predstavujú skutočnú hrozbu pre krajinu aj pre širokú ekonomiku. Klasickou reakciou poisťovateľov na zvyšujúci sa počet katastrofických škôd je zvýšenie poisťného, alebo reštriktívne opatrenia, či dokonca úplné stiahnutie poisťného krytia z rizikových oblastí. Avšak tieto kroky vedú k zníženiu objemu obchodu, a preto sú z dlhodobého hľadiska pre mnohých poisťovateľov neperspektívne.

Klimatické zmeny majú medzi inými vplyv najmä na tieto aspekty poisťovníctva: náklady na riziko, ocenenie rizika, cenová dostupnosť poistenia, upisovanie rizík, modely založené na minulých údajoch, náklady poistenia, zákony jednotlivých štátov, znižovanie kapitálových rezerv, vznik katastrofických udalostí na geograficky rozsiahlejších územiach, poisťné produkty atď.

Pre poskytovateľov neživotného poistenia najvýznamnejší možný dôsledok klimatických zmien spočíva pravdepodobne v nákladoch na riziko a v ocenení rizika, ktoré vedú k rozhodnutiam uzavrieť poisťnú zmluvu. Cenová dostupnosť poistenia je veľmi dôležitá pre rozvoj ekonomiky a finančnú súdržnosť spoločnosti ako aj pre pocit bezpečnosti. Nový prístup bude takisto nevyhnutný v upisovaní rizík. Upisovanie, teda proces rozhodovania, či možno ponúknuť zákazníkovi poisťné krytie a za akých podmienok, je činnosť v poisťovníctve priamo ovplyvňovaná klimatickými zmenami. Veľkosť a podstata škodového priebehu v minulosti boli vždy kľúčové faktory v rozhodovaní poisťovateľov pri uzatváraní poisťných zmlúv. V dôsledku klimatických zmien bude nevyhnutnosťou výraznejšie sa zamerať na súčasné a pravdepodobné budúce trendy a udalosti.

2 Klimatické zmeny a ich vplyv na jednotlivé oblasti poistenia

Klimatické zmeny a zvýšený výskyt a intenzita extrémnych atmosferických javov majú veľký vplyv na niektoré oblasti poistenia. Najviac náchylné na riziká klimatických zmien je poistenie majetku, avšak ovplyvnené sú aj mnohé iné oblasti poistenia, ako napríklad zdravotné poistenie, životné a dôchodkové poistenie, poistenie zodpovednosti za škodu a cestovné poistenie.

2.1 Majetkové poistenie

Majetkové poistenie je dôležitým produktom ponúkaným v poisťovníctve, pričom extrémne atmosferické javy sú jedným z hlavných rizík, ktoré ľudia očakávajú, že daná poisťná zmluva bude kryť. Škody spôsobené extrémnym počasím sú však len jedným z mnohých rizík, ktoré sú kryté odlišnými typmi a produktmi poskytovanými majetkovým poistením. Aj keď klimatické zmeny nepatrili v minulosti k najkľúčovejším rizikám postihujúcich majetkov poistencov, v poslednej dobe sa ich závažnosť zvýšila, keďže náklady poisťovateľov spojené s extrémnymi atmosferickými javmi v posledných rokoch prudko vzrástli.

Poisťný priemysel má často rozsiahly základ krytia. Upisovanie rizika majetku, ktoré je náchylné na také prírodné riziká, akými sú napríklad záplavy a povodne alebo víchrice, vychádza z myšlienky „periodického cyklu“ založenej na sledovaní extrémnych javov a škodových nárokov poistencov. Rýchle zmeny klimatických podmienok vedú k problémom stanovenia výšky poisťného prislúchajúceho danému riziku a tiež k vyššej nestabilite vo výnosnosti.

Čo sa týka majetkového poistenia v neživotnom poistení klimatické zmeny ovplyvňujú najmä tie poisťné produkty, ktoré sa týkajú poisťnej ochrany majetku poistenca v prípade

poškodenia v dôsledku živelnej katastrofy. Medzi základné skupiny poistenia majetku sa zaraďujú poistenie pre prípad poškodenia alebo zničenia vecí živelnou udalosťou, poistenie domácností, dopravné poistenie, poistenie motorových vozidiel, poistenie poľnohospodárskych rizík, poistenie škôd spôsobených prerušením prevádzky podniku a stavebno-montážne poistenie.

Medzi nové hrozby napríklad pri poistení motorových vozidiel patrí nárast počtu škôd v dôsledku nehôd spôsobených výkyvmi počasia, na druhej strane sa však môžu znižovať poistné nároky v dôsledku výkyvov počasia kvôli menej častému mrazu a hmle; a zdokonalená riadiaca technika zodpovedajúca častejším meniacim sa podmienkam riadenia môže znížiť počet a závažnosť nehôd. Medzi nové hrozby pri stavebno-montážnom poistení patria väčšie požiadavky na stavebné konštrukcie v dôsledku vetra a dažďa; nepredvídaný tlak na materiál a zlyhanie pôvodných spôsobov určovania technických noriem, naopak, náklady môžu byť zredukované na základe nových technológií prijatých ako reakcia na riziko klimatických zmien.

2.2 Zdravotné poistenie

Klimatické zmeny medzi inými tiež pôsobia na mieru úmrtnosti a chorobnosti ľudí, čo má zároveň určitý dopad aj na zdravotné poistenie. Celkové dôsledky na zdravotné poistenie sú však v súčasnosti nejasné, pretože potenciálne škody sú zmiešané. Niektoré faktory ovplyvňujúce zdravie a životný štýl by mohli mať totiž priaznivé účinky na poistné plnenia zo zdravotného poistenia, napríklad znížením úmrtnosti v dôsledku podchladenia alebo v dôsledku ochorení, aktívnejším životným štýlom vďaka teplejším letám alebo väčšou dostupnosťou širokej škály čerstvého ovocia a zeleniny. Na druhej strane sú však faktory, ktoré by sa mohli týmto priaznivým účinkom klimatických zmien vyrovnáť ak nie ich prevýšiť. Medzi tieto nepriaznivé následky klimatických zmien na zdravotné poistenie možno zaradiť napríklad zvýšený výskyt rakoviny kože, rôzne zranenia, pracovné úrazy a úmrtia v dôsledku prírodných katastrof a extrémnych výkyvov teplôt, zvýšenie výskytu niektorých infekčných ochorení v dôsledku oteplenia, rozšírenie rôznych ochorení spojených so znížením kvality vodných zdrojov alebo s ich nedostatkom, zníženie kvality ovzdušia v mestách, zmeny v povahe alergénov, zvyšovanie výskytu psychických porúch atď.

Aj keď možno badať aj priaznivé následky zmeny klímy, poisťovatelia si uvedomili, že potenciálne negatívne dopady klimatických zmien na zdravotné poistenie sú omnoho vyššie než sa predtým predpokladalo. Prispelo k tomu napríklad obdobie veľkých horúčav, ktoré zažila Európa počas leta roku 2003, keď len pri rozdiely 6°C od priemernej teploty v 20. storočí sa zvýšil počet hospitalizácií v nemocniciach a došlo k predčasnému úmrtiu 22 - 35 tisíc ľudí a to iba v piatich európskych krajinách.²

Zdravotné poisťovne budú potrebovať získať lepšie poznatky ohľadne budúcich zdravotných trendov ovplyvňovaných dopadmi klimatických zmien pri správnom uzatváraní poistných zmlúv a zaistiť, aby mali klienti prístup k vhodným majetkovým aktívam a službám.

2.3 Životné a dôchodkové poistenie

Následky klimatických zmien na zdravotné poistenie sú v istej návaznosti aj na poistenie životné či dôchodkové. Výsledok vyššej chorobnosti a úmrtnosti by mal vyústiť nielen do zvýšenia poistných nákladov poskytovateľom zdravotného poistenia ale tiež do zvýšenia

² CEA: Reducing the social and economic impact of climate change and natural catastrophes. Insurance solutions and public-private partnerships. Brusel, 2007. [online]. Dostupné na <<http://www.cea.eu/uploads/DocumentsLibrary/documents/Climate%20Change%20report%20final.pdf>>

poistných nárokov v rámci životného poistenia. Ročné renty a dôchodky sú síce podmienené mnohými súčasnými zmenami v poisťovníctve, najmä demografickými a ekonomickými predpokladmi, napriek tomu sú klimatické zmeny dodatočným faktorom ovplyvňujúcim oblasť životného a dôchodkového poistenia. Poisťovatelia by mali pri plánovaní budúcich dôchodkov a pri poskytovaní dôchodkových produktov uvážiť potenciálne následky klimatických zmien na dĺžku života a chorobnosť ľudí, budú tiež potrebovať prepracovať úmrtnostné tabuľky v súlade s očakávanými zmenami v poistných nárokoch.

2.4 Poistenie zodpovednosti za škodu

Podstata poistenia zodpovednosti za škodu spočíva v tom, že chráni poisteného ako potenciálneho zodpovedného subjektu pred následkami jeho prípadnej zodpovednosti za škodu spôsobenú inému. V dôsledku meniacich sa zákonov môžu byť spoločnosti vystavené napríklad hrozbe súdnych sporov za ich minulé emisie skleníkových plynov, ktoré prispeli k celkovým klimatickým zmenám. Zákazníci môžu tiež zažalovať stavebné spoločnosti za škody, ktoré nie sú kryté majetkovým poistením argumentujúc tým, že budovy by mali byť skonštruované tak, aby vydržali aj v extrémnych poveternostných podmienkach. Čo sa týka poistenia zodpovednosti zamestnávateľa, medzi nové hrozby môžeme zaradiť napríklad zvýšenie pracovných úrazov a úmrtí v dôsledku prírodných katastrof a extrémnych výkyvov teplôt, na druhej strane, existujú aj pozitívne vyhliadky ako napríklad zníženie depresie zamestnancov v dôsledku pekného počasia.

2.5 Cestovné poistenie

Ide o poistenie liečebných nákladov, ktoré vzniknú v prípade náhleho ochorenia alebo úrazu poisteného v zahraničí. Súčasťou poistenia je tiež poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú tretej osobe na majetku a na zdraví, úrazové poistenie, poistenie batožiny a vecí osobnej potreby a právna pomoc v zahraničí. Klimatické zmeny majú tiež určitý vplyv aj na cestovné poistenie, tento vplyv je však skôr pozitívny. Aktívnejší životný štýl s teplejšími letami povzbudzuje totiž k aktívnejším prázdninám a teda aj k zvýšeniu záujmu práve o poistenie na cesty a pobyt.

2.6 Klimatické zmeny a ich vplyv na škody v poisťovníctve

Straty spôsobené extrémnymi výkyvmi počasia sa rýchlo menia. Väčšinu poistných produktov poskytujú poisťovne za jasne vymedzené ceny. Zmena pravdepodobnosti výskytu poistných udalostí alebo nákladov na poistné plnenia preto ovplyvňuje cenu a tým aj dostupnosť poistenia. Klimatické zmeny majú niektoré dopady prakticky rovnaké pre všetky oblasti poistenia. Ekonomické náklady v dôsledku prírodných katastrof za posledných štyridsať rokov celosvetovo vzrástli sedemnásobne, kým poistené škody vzrástli až štrnásťnásobne. Investičné spoločnosti ustavične skúmajú dopady krátkodobých udalostí spôsobených klímou na finančnú výkonnosť poisťovní. Doposiaľ je asi najväčším extrémom zlyhanie poisťovacích spoločností následkom závažných výkyvov počasia, tak ako to bolo pri vyčíňaní hurikánu Andrew v Spojených štátoch amerických v roku 1992, v dôsledku ktorého skrachovalo až jedenásť poisťovní. Celkové investície plynúce do jednotlivých oblastí poistenia sú ovplyvňované jednak vystavovaním sa riziku a tiež riadením týchto živelných rizík.³

³ DLUGOLECKI, A.: A changing climate for insurance. A summary report for chief executives and policymakers. ABI (Association of British Insurers), 2004. [online]. Dostupné na <http://www.abi.org.uk/Display/File/364/SP_Climate_Change5.pdf>

Klimatické zmeny spôsobia zvýšenie frekvencie a kritickosti extrémnych atmosferických javov. Pravdepodobnosť katastrofických strát v dôsledku atmosferických javov sa zvýši, pre poisťovateľov sa zvýšia problémy spojené s poisťiteľnosťou jednotlivých rizík a tiež problémy s kapacitou poistenia. Poistenie môže poskytnúť primeraný prenos rizika iba ak sa riziká udržiavajú na zvládnuteľnej úrovni. Hlavnou úlohou poisťovníctva je upozornenie na škálu rizík a zváženie krokov, ktoré sú potrebné pre všetky strany, zahŕňajúc vládu, na riadenie rizík a zaistenie finančnej ochrany dostupnej pre väčšinu klientov.

Poistné škody spôsobené prírodnými katastrofami budú aj naďalej rásť. Preto sa poisťovne budú musieť vyrovnávať so zvyšujúcim sa priemerným a maximálnym škodovým zaťažením. Dostatočný kapitál si vyžaduje vyplnenie medzery medzi predpokladanými a najvyššími možnými stratami. Na niektorých trhoch poisťovníctva sa vyvinuli nové a inovatívne formy transferu rizika, preto sa povolil nárast vo finančnej kapacite trhu. Iné možnosti prenosu rizika na zaistovateľa alebo na štát zahŕňajú katastrofické bondy tzv. „cat bondy“. Ide o cenné papiere, ktoré poisťovacie prípadne zaistovacie spoločnosti používajú na prenos rizík spôsobených prírodnými katastrofami na inštitucionálnych investorov vo forme dlhopisu. Ako také pomáhajú poisťovateľom alebo zaistovateľom rozšíriť maximálne riziko spôsobené extrémnymi atmosferickými javmi prenosom rizika na kapitálový trh.

Literatura

- [1] AMRAM, M., KULATILAKA, N.: *Real Options: managing strategic investments in an uncertain world*. Harvard Business School Press, Boston, 1999.
- [2] ALLIANZ SLOVENSKÁ POISŤOVŇA, A.S: *Information on the topic of “climate”: Fundamentals, history and projections*. 2007. [online]. Dostupné na <http://www.allianz.com/en/allianz_group/press_center/news/studies/downloads/klima_mappe_e.pdf>
- [3] CEA: *Reducing the social and economic impact of climate change and natural catastrophes. Insurance solutions and public-private partnerships*. Brusel, 2007. [online]. Dostupné na <http://www.cea.eu/uploads/DocumentsLibrary/documents/Climat_e%20Change%20report%20final.pdf>
- [4] DLUGOLECKI, A.: *A changing climate for insurance. A summary report for chief executives and policymakers*. ABI (Association of British Insurers), 2004. [online]. Dostupné na <http://www.abi.org.uk/Display/File/364/SP_Climate_Change5.pdf>
- [5] KOMISIA EURÓPSKYCH SPOLOČENSTIEV: *Prispôbenie sa zmene klímy v Európe – možnosti na uskutočnenie opatrení na úrovni EÚ*. Brusel, 2007. [online]. Dostupné na <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/sk/com/2007/com2007_0354sk01.pdf>
- [6] MAJTÁNOVÁ, A a kol.: *Poisťovníctvo*. Ekonóm, Bratislava, 2005.
- [7] MAJTÁNOVÁ, A., DAŇHEL, J., DUCHÁČKOVÁ, E., KAFKOVÁ, E.: *Poisťovníctvo – Teória a prax*. Ekopress, Praha, 2006.
- [8] MILLS, E.: *Insurance in a climate of change*. 2007. [online]. Dostupné na <<http://www.sciencemag.org/cgi/reprint/309/5737/1040.pdf>>
- [9] MUNICH RE: *Wheather risk in central Europe*. 2008. [online]. Dostupné na <http://www.munichre.com/publications/302-05482_en.pdf>

- [10] PALACKOVÁ, D.: *Poisťovací priemysel vo víre klimatických zmien*. [online]. Dostupné na <<http://maag.euba.sk/documents/PrispevokDP.pdf>>

Summary

Climate change and its effect on the opportunities of insurance

The objective of the paper is to define opportunity to insure a climate change. In the first part of the paper there are characterized probable impacts of the climate change on insurers. Among aspects which are mostly influenced by climate change we can include for example: cost of risk, risk assessment, price availability of insurance, models based on data from past, cost of insurance, legislation of particular states, decreasing of capital reserves, occurrence of catastrophic events on geographically wider areas and insurance products.

The paper also suggests the impacts of climate risks on the several lines of insurance business, for example health insurance, life insurance, retirement income insurance, liability insurance and travel insurance.